

Mihaela RUSU

Holograma Rusia : Kremlinul între discurs și realitate

Copyright © Mihaela RUSU

Copyright © TRITONIC 2022 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București

e-mail: editura@triton.ro

www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția Comunicare media este coordonată de lect. univ. dr. Bogdan Hrib

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RUSU, MIHAELA

Holograma Rusia : Kremlinul între discurs și realitate / Mihaela

Rusu, - București : Tritonic Books, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-749-600-0

32

316.77

Coperta: Alexandra Bardan

DTP: Ioan Dorel Radu

Editor: Rebeca Cojocaru

Comanda nr. CM06 / 2022

Bun de tipar: Iunie 2022

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

MIHAELA RUSU

**HOLOGRAMA RUSIA:
KREMLINUL ÎNTRE
DISCURS ȘI REALITATE**

t...

TRITONIC

Tritonic Books

București – 2022

CUPRINS

Cuvânt prevenitor	9
Introducere	13

CAPITOLUL I

Etape în devenirea unei puteri	21
I.1. Tendințe expansioniste.....	25
I.1.1. Politica de expansiune a lui Petru cel Mare.....	29
I.1.2. Noi teritorii cucerite.....	33
I.1.3. Rolul Bisericii în politica externă a Imperiului.....	36
I.2. Comunismul – o nouă etapă în istoria Rusiei.....	38
I.2.1. Noi abordări politice cu accent pus pe poziția geografică a Rusiei.....	42
I.2.2. Harta lumii împărțită în sfere de influență.....	44
I.2.3. Amprenta trecutului în politica Moscovei.....	48
I.3. Perestroika – o nouă viziune în istoria Rusiei.....	51
I.4. Sfârșitul unei ere.....	56

CAPITOLUL II

Noi strategii geopolitice în evoluția Rusiei	61
II.1. Destrămarea URSS.....	61
II.2. Evoluții în perioada post-prăbușiri.....	68
II.2.1. Demersuri pentru reconstrucția imaginii Rusiei.....	72
II.2.2. O strategie clară de lucru.....	75
II.2.3. Pași pentru implementarea proiectului de țară.....	77
II.3. Considerații generale.....	93

CAPITOLUL III

Analiza discursului politic	101
III.1. Rolul comunicării în spațiul politic.....	101
III.1.1. Discursul politic: proiecție a imaginii publice.....	104
III.1.2. Jocul imaginii publice în politică: o analiză tipologică.....	107
III.2. Discursul politic și imaginea publică: între tehnică și strategie politică.....	110
III.2.1. Discursul politic între credibilitate și asumare.....	113
III.2.2. Elemente de structură în discursul politic.....	115
III.2.3. Rolul limbajului în discursul politic.....	118
III.2.4. Rolul comunicării nonverbale în capacitarea audienței.....	119
III.2.5. Rolul retoricii în convingerea publicului.....	121
III.2.6. Rolul carismei în sfera publică: o analiză a capacității de coagulare.....	125
III.2.7. Rolul ironiei în discursul politic.....	126
III.3. Scopul analizei de discurs.....	127

CAPITOLUL IV

O evaluare a discursurilor lui Vladimir Putin, președintele Rusiei	135
IV.1. Context general.....	135
IV.1.1. Întrebările de cercetare.....	138
IV.1.2. Metodologie.....	140
IV.1.3. Descrierea eșantionului.....	143
IV.2. Analiza discursurilor ocazionale ale liderului de la Kremlin pentru legitimarea puterii și conturarea imaginii Rusiei.....	146
IV.2.1. Accentul de securitate și legitimarea puterii.....	146
IV.3. Argumentele folosite de Vladimir Putin în discursuri pentru mobilizare și conturarea poziției lui în raport cu poporul.....	154
IV.3.1. Accentul istoric din discursul lui Putin.....	154
IV.3.2. Accentul naționalist bazat pe religie.....	160
IV.3.3. Accentul cu privire la resursele energetice.....	166
IV.3.4. Accentul cu privire la potențialul militar.....	171
IV.3.5. Accentul diplomatic în relațiile internaționale.....	175
IV.4. Accentele personalității lui Putin: ironia și autoironia.....	184
IV.5. Argumente mobilizate pentru evidențierea asumării responsabilității și a unității în discursurile ceremoniale.....	187

IV.5.1. Contextul discursurilor de investire.....	187
IV.5.2. Structura discursurilor de investire.....	188
IV.5.3. Conținutul discursurilor de investire.....	191
IV.6. Analiza discursurilor ceremoniale – simbol al continuității statului.....	194
IV.7. Interpretarea rezultatelor.....	200

CAPITOLUL V**Percepția liderilor din România asupra Rusiei ca putere energetică, putere militară și putere diplomatică.**

O cercetare calitativă	209
V.1. Contextul general.....	209
V.1.1. Întrebările de cercetare.....	221
V.1.2. Metodologie.....	223
V.1.3. Descrierea eșantionului.....	225
V.2. Percepția liderilor din România cu privire la rolul strategic al Rusiei ca putere energetică, din punct de vedere al jocului politic internațional.....	228
V.3. Percepția liderilor din România cu privire la strategia militară a Rusiei în perioada președinției lui Putin.....	236
V.5. Percepția liderilor din România cu privire la rolul președintelui Vladimir Putin în a aduce Rusia la masa marilor puteri.....	256
V.6. Interpretarea rezultatelor.....	268
V.7. Concluziile cercetării.....	274
V.8. Limitele și perspectivele cercetării.....	278

CAPITOLUL VI.

Considerații finale	281
Mulțumiri	293
Anexă: Ghidul de întrebări	295
Percepția asupra Rusiei ca superputere energetică.....	295
Percepția asupra Rusiei ca putere militară.....	295
Percepția asupra politicii externe.....	295
Percepția generală asupra Rusiei și liderului Kremlinului.....	296
Bibliografie	297
Site-uri documentare.....	311

INTRODUCERE

După ce treci granița și intri pe pământul rușilor observi că ordinea socială pe care și-au întocmit-o nu li se potrivește decât lor. Trebuie să fii rus ca să trăiești în Rusia, deși lucrurile par să decurgă ca oriunde altundeva. Diferența stă în elementele care constituie fundația – Marchizul de Custine, Scrisori din Rusia

Pentru a înțelege Rusia în deplinătatea puterii și aspirațiilor ei trebuie să te fi născut acolo. Doar dacă înțelegi și cunoști elementele care stau la baza mentalității rusești reușești să pășești în tainele care învăluie această țară. Nu putem vorbi despre prezent și viitor neglijând trecutul. Doar pătrunzând în istorie putem înțelege câteva din reperele care se ascund în spatele unui prezent încărcat de mistere. Prin imensitatea teritoriului, dar și prin puterea pe care a deținut-o de-a lungul anilor, Rusia dintotdeauna s-a remarcat în fața celorlalte țări. Dacă am răsfoi paginile secolului XX, am putea vedea cum Rusia a avut parte de invazii, ridicarea și căderea unui regim totalitarist și a fost marcată de numeroase tulburări interne.

Zi de zi, Rusia stârnește interesul, fie că vorbim despre domeniul politic, fie că vorbim despre domeniul celor care urmăresc evoluția relațiilor dintre state la nivel internațional. Mass-media – atât presa scrisă, cât și audio-vizualul – acoperă

și dezbat pe larg subiecte și teme cu privire la evoluțiile relațiilor diplomatice, economice, militare etc., care se petrec la nivelul acestei țări. Pășind în istorie prin surse literare sau istorice am putea avea posibilitatea, simbolic vorbind, să deschidem această *Matrioșkā*. Bineînțeles că nu voi vorbi despre etapele succesive ale formării a ceea ce reprezintă Rusia contemporană, ci voi aduce în atenție câteva considerații istorice, care ne pot ajuta să înțelegem mai bine conturarea imaginii unui stat cu un vast teritoriu, care acoperă o optime din suprafața globului.

Este posibil ca expresia lui Winston Churchill, când a spus despre Rusia că este o *ghicitoare învelită într-un mister aflat într-o enigmă*, să fi stârnit presupuziții din partea Occidentului cu privire la Rusia, considerând că cetățenii acestei țări sunt prea complicați pentru a putea fi înțeleși. Cred, totuși, că, dacă ne alocăm timp pentru cunoașterea trecutului Rusiei, am putea avea șanse să le înțelegem comportamentul, care în multe situații poate fi de neînțeles. Ca în istoria fiecărui stat, și în cazul Rusiei reperatele trecutului și-au lăsat amprenta asupra evoluției acestei țări.

Cu toții ne dorim să avem o imagine a Rusiei cât mai apropiată de realitate, însă o imagine venită strict pe filieră occidentală, care evidențiază în exclusivitate lucruri negative (bineînțeles nu lipsite de realitate), nu ne poate ajuta să ne conturăm o imagine reală asupra acestei țări. Rusia nu înseamnă doar lucrurile care se petrec în jurul puterii de la Kremlin. De partea cealaltă, dacă ne uităm doar spre sursele venite din interior, observăm imaginea pe care Rusia vrea să o afișeze, o imagine a unei mari puteri: stâlp al creștinătății, putere energetică, putere militară, putere diplomatică, spațiu imens etc. Pentru a înțelege Rusia trebuie păstrat un echilibru între imaginea din interior versus imaginea formată și percepută în exterior. Nu ne putem raporta la Rusia doar prin cunoașterea oferită de informațiile limitate din mass-media, fie ele interne sau externe. Contrastul dintre imaginea emanată

din interior și cea percepută în exterior impune o evaluare corectă și precisă a elementelor și reperelor care întregesc tabloul Rusiei contemporane.

Prin prezenta cercetare încerc să evaluez reperatele care vin din trecut și duc către o gândire de factură imperialistă, în dorința de a evalua corect acțiunile prezentului. Printr-o incursiune în istorie, voi analiza în ce măsură reperatele trecutului și-au lăsat amprenta și influențează prezentul. Perspectiva istorică va include principalele etape care au survenit în societatea rusă și care au dus la transformarea viziunii cu privire la lume și la locul Rusiei în ecuația globală. Sunt conștientă de vastitatea istoriei spațiului rusesc și de faptul că nu voi putea surprinde toate elementele care definesc Rusia de azi; prin urmare mă voi limita doar la elementele principale și definitorii.

Care sunt reperatele istorice pe care se construiește Rusia contemporană? Care sunt valorile care stau la baza mentalității rusești? În ce constă forța de unificare a poporului? Ce elemente construiesc capacitatea economică a Rusiei? Pe ce se bazează puterea militară pe care o afișează? Ce mesaje sunt transmise prin dispozitivul aparatului diplomatic? Cum comunică Rusia? Ce imagine a liderului de la Kremlin se conturează în urma discursurilor sale? Care sunt elementele pe care se construiesc mesajele politice ale acestuia? Care este scopul din spatele discursurilor? Acestor întrebări, precum și altora neincluse aici încerc să le găsesc răspuns pe parcursul și prin conținutul acestei lucrări. Cunoscând și evaluând reperate care vin din trecut și care au pus bazele unei gândiri de factură imperialist, am putea înțelege diverse acțiuni și decizii din prezent, care emană o viziune cu privire la lume și la locul Rusiei în ecuația globală.

Îmi propun să aduc în atenție câteva din elementele pe care se construiește imaginea de astăzi a Rusiei, o Rusie care se autodefinește ca fiind puternică, fie că ne place sau nu. Corelarea diverselor noțiuni, care definesc tradiții,

atitudini, orientări valorice și perspective în mentalitatea rusă, ne-ar putea permite înțelegerea spiritualității creștine și a rolului mesianic asumat de această țară. De asemenea, voi aduce în prim plan aspecte care contribuie la definirea Rusiei, subliniind trei componente, care își pun amprenta în demersurile și acțiunile la nivelul politicii interne, cât și la nivelul relațiilor internaționale: Rusia ca putere energetică, putere militară și putere diplomatică. Acestea elemente, dar și altele se regăsesc în discursul liderului de la Kremlin și pot reprezenta atuurile pe care mizează președintele rus, Vladimir Putin, în construirea imaginii unei Rusii Mari atât în planul intern, cât și în exterior.

Menționez, încă de la început, preferința mea pentru o interpretare semantică. Adopt această perspectivă pentru a putea analiza mesajele venite din spațiul rusesc, cât și percepțiile din exterior. Voi încerca să urmăresc elemente care vin din interior și care contribuie la construirea și afișarea imaginii Rusiei, așa cum se dorește a fi transmisă de către oficialii ruși, în oglindă cu percepțiile liderilor din România cu privire la felul în care este văzută și înțeleasă această imagine a Rusiei pe baza istoriei, a faptelor și realităților evidente, dar și prin prisma experiențelor trăite. Îmi propun să identific câteva din aspectele pe care Rusia mizează și pe care le scoate în evidență ca fiind demne de luat în seamă la nivel internațional. Pentru a înțelege cum sunt percepute în exterior elementele tari ale statului rus voi implementa un ghid de întrebări, menit să ofere o analiză calitativă. Acest tip de instrumentare poate fi aplicat și poate conferi posibilitatea studierii imaginii oricărei alte societăți. De asemenea, potrivit cu poziția asumată și evidențiată, voi recurge și la o analiză care vizează câteva dintre discursurile liderului de la Kremlin, dar voi analiza și cele patru discursuri inaugurale, acestea fiind un simbol al societății, aducând argumente istorice, culturale și sociale. Consider că acestea au avut un impact emoțional și motivațional asupra societății rusești.

Abordarea temei este una interdisciplinară, aflându-se la intersecția dintre științele comunicării și științele politice, însă voi include pe parcursul lucrării și perspective istorice, psihologice, sociale etc., pentru o evaluare cât mai corectă a proceselor, acțiunilor și demersurilor venite dinspre Rusia. Întrucât desfășurarea acțiunilor din spațiul rusesc este în apropierea spațiului românesc și pot avea repercusiuni asupra securității noastre naționale, consider că această cercetare este de interes general atât prin prisma relațiilor directe, cât și din perspectiva relațiilor internaționale existente în spațiul european și a schimbărilor geopolitice.

În primul capitol voi surprinde câteva din reperele istoriei Rusiei, care au marcat evoluția acesteia atât la nivel național, cât și la nivel internațional. Voi încerca să aduc în atenție componente ale gândirii imperialiste, care au la bază puterea economică, puterea militară, rolul Bisericii în unificarea poporului, politica de integrare și acțiunile expansioniste. De asemenea, voi avea în vedere câteva dintre reperele comunismului și ideologia acestuia, care și-au lăsat amprenta în mentalitatea rușilor, și voi căuta să evidențiez câteva dintre momentele care au stat la baza construcției imaginii actuale a Rusiei. Doresc să subliniez cum s-a conturat procesul geopolitic, ținând cont atât de transformările care au avut loc atât în planul intern, cât și mișcările din planul extern. Voi identifica rolul expansionismului poporului rus și în ce măsură influențele trecutului au ecou în politica externă de azi.

În cel de-al doilea capitol voi evidenția mișcările geopolitice trăite de Rusia după destrămarea URSS, dar și impactul pe care aceste schimbări l-au avut asupra societății ruse. De asemenea, voi puncta rolul pe care și-l asumă liderul de la Kremlin, Vladimir Putin. Voi căuta să identific câțiva dintre pașii făcuți de acesta pentru reabilitarea imaginii Rusiei. Voi încerca să aduc în prim plan câteva din strategiile politicii interne și externe, care au adus Rusia în atenția comunității

internaționale. Îmi propun să identific sectoarele de activitate în care se investește și pe care Rusia le consideră a fi piloni importanți în reconstrucția imaginii statului rus. Un alt aspect pe care îl voi urmări va viza argumentele pe care Rusia le aduce în prim plan și pentru care consideră că este un stat care ar trebui să stea la masa puterilor globale.

Doresc să subliniez faptul că o strategie geopolitică înglobează și componente netradiționale, care țin de o latură soft a puterii. Astfel, în **capitolul al treilea** voi încerca să identific cum o strategie discursivă urmărește și ajută la conturarea imaginii și la poziționarea în câmpul de relații de putere. Urmăresc să aduc în atenție conceptul comunicării și discursului politic. Voi încerca să evidențiez cum procesul comunicării politice este unul dinamic și care se află în strânsă legătură cu conceptul de putere. Îmi propun să subliniez în ce măsură contextul poate influența desfășurarea comunicării. Voi vorbi despre rolul de mediator al imaginii dintre emițător și receptor și voi încerca să am în vedere și note ale personalității în construcția și conturarea imaginii unui lider politic. De asemenea, voi căuta să arăt cum imaginea unui lider politic se poate contura și prin felul în care alege să transmită mesajele. Voi vorbi și despre rolul comunicării în procesul de influențare și convingere a publicului.

În capitolul patru voi căuta să identific cum se conturează imaginea Rusiei în interior. Metodologic, voi opta pentru analiza de discurs aplicată mai multor mesaje politice transmise de liderul de la Kremlin în ocazii diferite, dar și cu prilejul ceremoniilor de investire ca președinte. Printr-o analiză semantică voi căuta să identific și să evidențiez elementele care stau la baza discursurilor liderului de la Kremlin, dar și scopul din spatele mesajelor transmise. De asemenea, voi căuta să arăt în ce măsură contextul social poate influența un mesaj politic și felul în care acesta se propagă. Voi încerca să arăt cum imaginea președintelui

rus poate fi conturată prin prisma mesajelor politice pe care le transmite. Îmi propun să precizez care sunt principalele componente ce conferă putere discursului liderului rus. Provocarea constă și în a determina dacă elementele care dau forță discursurilor în planul intern se regăsesc în structura discursurilor din planul extern. În încheierea acestui capitol voi include o analiză semantică pentru toate cele patru discursuri de investire a liderului de la Kremlin și voi urmări cum sunt mobilizate argumente pentru a crea emoții în rândul poporului.

În capitolul cinci încerc să focalizez efortul de cercetare pentru a identifica felul în care este percepută și formată imaginea Rusiei în exterior. Metodologic, voi opta pentru analiza calitativă aplicată unui ghid de întrebări cu privire la percepția mai multor voci importante din România: din mediul academic, jurnalistic, politic, diplomatic, specialiști și buni cunoscători ai spațiului rusesc. Voi încerca să surprind elementele, care stau la baza formării percepțiilor liderilor din România cu privire la rolul strategic al Rusiei ca putere energetică, ca putere militară și ca putere diplomatică. Caut să relievez dacă resursele deținute de Rusia, indiferent de natura lor, sunt transformate în instrumente politice în vederea atingerii unor obiective și în ce măsură este remarcat în exterior acest lucru. Prin analiza calitativă voi căuta să determin elementele care stau la baza formării imaginii Rusiei percepută în exterior.

Această lucrare își propune să fie un prim volum dintr-o suită care dorește să reliefeze legătura dintre comunicarea politică și exercitarea puterii. În acest fel pot fi surprinse elementele care stau la baza conturării imaginii unui stat prin intermediul mesajului politic transmis la nivel oficial și public. Volumul de față are la bază cercetarea cuprinsă în teza de doctorat cu titlul „Discurs, imagine retorică în strategia geopolitică a Rusiei contemporane”, care se concentrează asupra comunicării politice din Rusia în intervalul de timp 1999–2020.

Este de la sine înțeles că această lucrare nu poate cuprinde totalitatea elementelor, care definesc imaginea spațiului rusesc, dar îmi doresc ca elementele alese să fie reprezentative pentru a înțelege complexitatea realității existente în Federația Rusă. Percepția acestei realități transmisă prin intermediul actelor de comunicare este un element extrem de important în societatea globală a secolului al XXI-lea, în condițiile în care actul comunicării unei decizii poate fi uneori mai important decât decizia însăși.

Recentele evenimente din Ucraina au adus în atenția opiniei publice două tendințe noi. Pe de o parte, este vorba de radicalizarea discursului Kremlinului, începând chiar cu discursul din 24 februarie 2022, prin care anunță declanșarea războiului – „operațiunea specială” – împotriva Ucrainei. Pe de altă parte, suntem martorii unei schimbări de percepție la scară internațională, privind Rusia și intențiile liderilor ei în contextul geopolitic prezent. Despre aceste aspecte îmi propun să vorbesc, în extenso, în volumul al doilea. Acest prim volum se oprește cu investigația în anul 2020.

Capitolul I

ETAPE ÎN DEVENIREA UNEI PUTERI

În ultimul secol, scena vieții internaționale a avut parte de nenumărate perioade complexe și contradictorii. Evenimente precum cel din 11 septembrie 2001 au atras atenția factorilor decidenți din întreaga lume cu privire la securitate și stabilitate. Dacă până de curând am fi apreciat faptul că activitățile diplomatice, strategiile de natură financiară sau chiar cele de natură politică pot ține locul strategiilor de natură militară, astăzi putem afirma că, în ciuda dezvoltării umanității și a conștientizării importanței vieții și a relațiilor de cooperare, încă vorbim și auzim de punerea în scenă a unor strategii militare.

La nivel global, când vorbim de actori ai relațiilor internaționale, care au mers până la a-și impune controlul în alt stat sau chiar independența, pentru a fi recunoscuți ca entități autonome, deja vorbim de o nouă ramură a științei numită geopolitică.¹ Geopolitica poate fi considerată un rezultat al evenimentelor de natură politică petrecute la finalul secolului trecut. Pentru a explica ce se întâmplă la nivel mondial, în urma așa-zisului „dezgheț al relațiilor Est-Vest”, rolul mass-media a fost unul extrem de important, astfel au fost aduse în prim plan concepte precum: „putere-mare,

¹ Constantin Hlihor, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2005, p. 19.